

УДК/UDC 343.2/.7:061.1EU(497.6)

Доц. др Урош Пена

Дирекција за координацију полицијских тијела БиХ

Наташа Сикимић

Дирекција за координацију полицијских тијела БиХ

УСКЛАЂЕНОСТ КРИВИЧНОГ ЗАКОНОДАВСТВА СА ЗАКОНОДАВСТВОМ ЕУ У СУПРОТСТАВЉАЊУ ОРГАНИЗОВАНОМ КРИМИНАЛУ

Кривични поступак у Босни и Херцеговини пролази кроз значајне реформе још од 2003. године, када су донесени нови Закон о кривичном поступку БиХ, и закони о кривичном поступку ентитета и Брчко дистрикта. С једне стране, и под снажним утицајем праксе Европског суда за људска права, законодавци су настојали ојачати јемства правичног поступка. С друге стране, усљед експанзије међународног организованог криминалитета, те с обзиром на обавезе из све бројнијих међународноправних конвенција, законодавци настоје осигурати ефикаснији кривични поступак, између осталог и јачањем процесне улоге тужиоца. Тиме је и Босна и Херцеговина слиједила тренд који је посљедњих деценија заглавао у правним системима који припадају европској континенталној правној традицији.

Важећи ЗКП БиХ, од свог ступања на снагу до данас, био је подвргнут бројним допунама и измјенама. Ријеч је о законским реформама којима се настојало уравнотежити, с једне стране, потреба за унапређењем учинковитости кривичног поступка, а с друге стране, о настојањима на заштити основних права осумњиченог, односно оптуженог у кривичном поступку, с обзиром на то да је бх. кривични поступак требало ускладити са стандардима које су пред законодавца постављали бројни међународно правни документи, у првом реду Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода, те судска пракса Европског суда за људска права.

Кључне ријечи: Кривично законодавство; Организовани криминал; Људска права; Правна држава.

1. УВОД

Када је ријеч о кривичном поступку, још увијек се у упоредноправном смислу много разликују основна кривичнопроцесна рјешења, која су присутна у различитим државама, али је ипак неспорно да многи законски механизми показују и одређене мање или више изражене сличности, што се заснива како на утицају једних кривичнопроцесних система на друге, тако и на прихваћеној традицији у конкретним правним системима, одређеним историјским разлозима и бројним другим факторима.

Савремене државе које се могу сматрати правним државама, данас прихватају одређене стандарде који се тичу заштите основних људских права у кривичном поступку, тако да су ти највиши стандарди, попут оних који су прописани у неколико важних одредби Европске конвенције о заштити људских права и основних слобода, присутни у свим кривичнопроцесним законодавствима европских, тј. држава када су у питању државе чланице Савјета Европе, али наравно, не увијек у истим правно-техничким модалитетима. Без обзира на бројне разлике између различитих упоредних кривичнопроцесних система, могуће је да се они групишу на одређени начин, као и да се издвоје неки од основних параметара за упоредноправну анализу појединих кривичнопроцесних механизма и института у различитим државама.¹

У два велика позитивноправна кривичнопроцесна система спадају: а) континентално-европски кривичнопроцесни систем, и б) англосаксонски или адверзијални кривичнопроцесни систем.

Већина држава континенталне Европе има мјешовте кривичне поступке, са изузетком Италије, која је након последње реформе свог кривичног процесног законодавства, кривични поступак уредила претежно на адверзијалним основама, а у релативно новије вријеме тако је поступљено у неколико држава насталих на територији некадашње Југославије, међу којима је и Босна и Херцеговина. Обрнуто, већина држава које припадају тзв. енглеском говорном подручју, гдје су најкарактеристичнији Велика Британија, односно прије свега Енглеска и Велс, као и САД, имају типичне адверзијалне кривичне поступке.

За континентално-европске кривичне поступке је карактеристично да у истрази постоје јаки инквизиторски елементи, али уз досљедно поштивање права на одбрану и у тој фази кривичног поступка. У овом

¹ М. Шулић, „Основне карактеристике великих упоредних кривичнопроцесних модела и њихов утицај на реформу кривичног поступка Србије“, *Правна ријеч* 33/2012, 468.

типу (државни) тужилац ипак није правна, односно типична странка, јер је он, као државни орган, дужан да осим страначких интереса утемељених на функцији оптужбе, штити и опште интересе, а прије свега интерес који произилази из начела истине, па сходно томе, на примјер, он мора осим доказа који терете окривљеног, прикупити и доказе у прилог његовој одбрани, односно мора их имати у виду. Поред тога, сам суд је доказно изузетно активан, он по правилу сам изводи све доказе током суђења, уз давање мање или веће доказне улоге и самим странкама, а није ограничен доказним приједлозима странака, већ има право и дужност сопствене доказне иницијативе. Наш кривични поступак, слично као и на примјер, кривични поступци Њемачке и Француске, али и низа других европских држава, припада овом типу поступка.

Савремено кривичнопроцесно право се иначе, карактерише и све изразитијом конвергенцијом елемената из два велика свјетска кривичнопроцесна система, што је последица како општих глобалистичких тенденција, тако и свијести о потреби уграђивања у поједине правне системе оних елемената који су потенцијално ефикасни и корисни, независно од тога да ли потичу из једног или другог великог кривичнопроцесног система. Тако, на примјер, данас многи континентално-европски кривични поступци садрже и неке елементе адверзијалних поступака, за шта је свакако најтипичнији институт окончања поступка на темељу споразума тужиоца и окривљеног о признању кривице (*plea bargaining*, односно *deal*), што је довело и до тврдњи неких аутора о постојању својеврсне заразе овим кривичнопроцесним институтом у европским земљама (*plea bargaining infection*).

2. КАРАКТЕРИСТИКЕ КРИВИЧНОГ ПОСТУПКА У КОНТИНЕНТАЛНОЈ ЕВРОПИ²

Новију историју кривичног поступка у континенталној Европи могуће је подијелити у четири велике етапе. То омогућује јаснији увид у најосновније смјерове кретања у подручју законског уређања кривичног поступка током последња два вијека. Прва етапа сеже од почетка XIX вијека до његове друге половине, друга од друге половине XIX вијека до 1950. године, трећа од 1950. до 1989. године и четврта обухвата најновије раздобље.

Прву етапу (почетак модерног развоја кривичног поступка) обиљежава један посебан извор који има кључно значење у настанку многих система европског континенталног кривичног поступка: француски *Code de instruction criminelle* из 1808. године. У њему је обликована мје-

² М. Симовић, „Истрага и европско кривично право“, *Правна ријеч* 29/2011, 521.

шовита европска континентална кривична процедура. Кључно је његово значење да је претходни поступак уредио према инквизиторном, а главни претрес према акузаторном моделу. Истрага је тајна, није контрадикторна, за лакша кривична дјела повјерена је судској полицији, а за тежа истражном судији који је члан судског вијећа које одлучује о кривичном гоњењу. Мало је правних извора у цјелокупној правној историји који су имали и још увијек имају тако дуг вијек трајања, преживљавајући бурна раздобља и велике друштвене промјене у Европи током протекла два вијека.

Друга етапа, од друге половине XIX и у првој половини XX вијека, обиљежена је интензивном легислативном активношћу у многим земљама. У том раздобљу, донесени су неки од најпознатијих кодификационих извора. Неки од њих су, реформисани и ревидирани, на снази и данас. Дуго трајање свједочи о њиховој способности да се прилагоде новим, у неким случајевима битно измијењеним друштвеним односима.

Трећа етапа обухвата раздобље од доношења Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода из 1950. и траје до 1989. године. У том раздобљу хладноратовски подијељене Европе на Западу је донесено свега неколико нових извора кривичног поступка. У источној Европи, напротив, легислативна активност је била много интензивнија и узрокована, прије свега, корјеним промјенама друштвеног уређења.

Четврта, актуелна етапа, почиње падом Берлинског зида 1989. године. Обиљежена је врло интензивном легислативном активношћу у подручју кривичног поступка бивших социјалистичких земаља. Транзиција кривичног поступка је имала велики обим и обухватала разна подручја и била дио укупних друштвених реформи, а посебно темељите ревизије (кривично) правног система. Долази до значајних „еволутивних“ легислативних новости, а појачана су и настојања за приближавањем, усклађивањем и уједначавањем система или установа „европеизацијом“ права у најширем смислу ријечи. У тим настојањима није изостало ни подручје истраге.

Важну улогу у два посљедња раздобља, али посебно у актуелној, четвртој етапи имали су и имају извори регионалног међународног кривичног процесног права у окриљу Савјета Европе. Коначно, ту су и најновија настојања на стварању европског кривичног процесног права у окриљу Европске уније. То је истовремено узрок и посљедица настојања да се кривични поступак уреди на начин који је најприкладнији за постизање циљева: дјелотворности поступања и заштите људских права.

3. КРИВИЧНО ПРОЦЕСНО ПРАВО ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

За разматрање актуелног стања „кривичног права Европске уније“ значајни су четврти наслов Уговора о Европској економској заједници (чл. 61–69), али још више чл. 29–45 Уговора из Амстердама. Настојања у оквиру земаља Европске уније обиљежена су с двије тенденције: а) поједностављење и побољшање примјене, отклањањем ограничења и проширењем примјене ранијих конвенција Савјета Европе и Европске уније, б) настојање да се ратификују конвенције с мало ратификација због сложености предмета уређења или садржаја обавеза предвиђених за државе.³

У тим су настојањима донесени бројни акти попут, примјера ради: Конвенције о примјени начела *non bis in idem* од 25. маја 1987. (са свега три ратификације); Споразума о примјени Конвенције Савјета Европе о трансферу осуђених лица; Споразума Европске уније о поједностављењу поступка изручења; Споразума Европске уније о уступању кривичног поступка; Конвенције о извршењу страних кривичних пресуда; Конвенције о организовању Европске полиције (ЕУРОПОЛ), од 26. јула 1995. (и члана 31, став 2 Споразума из Нице, који се односи на ЕУРОЈУСТ као европску јединицу за правосудну сарадњу); Конвенције о заштити финансијских интереса Заједнице (ПИФ), од 26. јула 1995, којој су касније прикључена три протокола; те Конвенције о поједностављењу поступка изручења између држава чланица Европске уније. Такав развој ствари упућује да је првобитно одбијање француског приједлога о заједничком кривичном правосудном простору, каснијим развојем потпуно преовладано.

4. МЈЕСТО И УЛОГА КРИВИЧНОГ ЗАКОНОДАВСТВА БиХ У СУПРОТСТАВЉАЊУ ОРГАНИЗОВАНОМ КРИМИНАЛУ

Кривично законодавство представља инструмент правне државе којим се она легитимно и легално супротставља друштвено опасним понашањима. Процес његовог обликовања траје више вијекова уназад, током којих је, непрестаном надоградњом и усавршавањем, попримило данашње облике и особине. Међутим, савремене форме криминала пред кривично законодавство непрестано постављају нове проблеме и недоумице око начина њиховог рјешавања, доводећи у питање раније општеприхваћена начела и принципе, својствене правној држави. Како

³ Више о томе, вид. D. Chalmers, G. Monti, *European Union Law: updating supplement*, Cambridge University Press, Cambridge 2008.

то истиче Стојановић,⁴ оно што би се могло подвести под појам правне државе у материјалном смислу требало би и да одређује садржинско обликовање кривичног законодавства, које би одговарало идеалу праведне државе. Правна држава се јавља као захтјев ограничења државног монопола силе путем релативно самосталног правног система, који постаје граница дјеловања органа и механизма државне управе. Између осталог, тежња за правном државом значи истовремено и тежњу за бољим кривичним законодавством, у чему је пресудно питање односа државе и појединца. Општеприхваћено становиште је да обим и интензитет задирања кривичног законодавства у сферу слобода и права грађана треба да буде сведен на што је могуће мању мјеру, онолико колико је то неопходно потребно, у циљу заштите управо тих слобода и права. Држава као институција постоји због човјека, а не обрнуто, што за кривично законодавство значи да прије свега треба да штити човјека и његова добра, из чега се извлачи и сам супстрат његове легитимности.⁵

Приликом одређивања неког понашања криминалним, као и при самом избору средстава којима ће се спроводити његово спречавање и сузбијање, нужно се мора узети у обзир више аспеката како самог тог понашања, тако и практичне примјене средстава превенције и репресије. У ком обиму ће одређена дјелатност бити инкриминисана, и са којим степеном оштрине санкционисана, највећим дијелом зависи од степена опасности којом угрожава или повређује човјека, друштво, државу или, пак, међународну заједницу. Посљедњих година, са укрупњавањем свијета и формирањем континенталних (попут Европске уније) или глобалних заједница (Уједињене нације), одређена добра и вриједности добиле су универзални карактер и постале својствене међународној заједници, као „бићу“ које из дана у дан усложњава свој „организам“ и добија нове облике, органе и функције. У процесу инкриминисања одређене дјелатности сагледава се против којег добра или интереса је она усмјерена, као и коју посљедицу таква дјелатност производи, њену врсту и интензитет. На основу тога се формулише кривичноправна реакција, која примарно мора посједовати заштитни, протекторни карактер, мада се тешко може искључити и њен ретрибутивизам, односно доза одмазде према учиниоцу негативног акта. Кривичноправна реакција мора укључивати у себе и корективну функцију, с циљем да отклони, онолико колико је то могуће, и ако је уопште могуће, негативне посљедице које је произвело опасно понашање.

Иако кривично законодавство обавља и неке друге важне функције, попут гарантивне, ипак је његова основна и најзначајнија заштитна

⁴ Z. Stojanović, *Politika suzbijanja kriminaliteta*, Novi Sad 1991, 31.

⁵ *Ibid.*

функција, која је уједно и основни *ratio* његовог постојања. Као главни циљ, оно има заштиту највреднијих добара, индивидуалних или колективних, и такав инструментални, утилитаристички карактер кривичног права тешко да се може оспорити. То наравно не значи да је рационално прихватање утилитаризма без граница, тј. његове заштитне функције по сваку цијену. Ово питање могуће је разматрати у ширем контексту оправданости и основа кривичноправне заштите, тј. њеног легитимитета, која у себе нужно укључује и елементе принуде. Из оправданости и нужности примјене кривичноправне принуде произилази велики значај кривичног законодавства у политици сузбијања криминала. Према Лазаревићу,⁶ тај значај се рефлектује на три основна нивоa, односно плана:

1. Нормативном, с обзиром на то да кривично законодавство представља уставноправни и законски оквир за изградњу оног дијела криминалне политике који се реализује мјерама кривичноправне принуде;
2. Плану заштите друштва, и
3. Организационом, координацијском и функционалном плану устројства правосудних и других органа непосредно ангажованих у борби против криминала.

Када је ријеч о заштити друштва од разних облика криминалних понашања, логично је очекивати да ће степен те заштите бити већи или мањи зависно од интензитета повреде или угрожавања појединца и друштва таквим понашањима. Организовани криминал је засигурно један од најозбиљнијих негативних феномена садашњице, који захтијева веома детаљну и интензивну реакцију кривичног законодавства у циљу његовог спречавања и сузбијања, која подразумева адекватну нормативну основу као и организацију, координацију и функционалност правосудних органа и полиције на том плану.

У криминалној политици, као и науци кривичног права, више нико не заступа тезу да је апсолутна сврха кривичног права и казне садржана искључиво у праведној одмазди, што значи да су заступници чистог ретрибутивизма постали прошлост. Ипак, према неким ауторима, управо полажење са утилитаристичких позиција може бити усмјерено критици кривичног права и његове заштитне функције, као и довођењу у питање легитимности ове гране права у цјелини.⁷ Кажњавање коме се даје инструментални карактер и одређена друштвено-заштитна функција, постају проблеми у оквиру добијања „лиценце“ легитимности. Нарочито

⁶ Lj. Lazarević, „Krivično zakonodavstvo kao osnova za konstituisanje politike suzbijanja kriminaliteta“, *Strategija državnog reagovanja protiv kriminaliteta*, Beograd 2003, 220.

⁷ Z. Stojanović, 44.

је у посљедње вријеме подложно критици схватање да се кривичним правом штити друштво у свом тоталитету, те да је ипак много више ријеч само о интересима одређених групација које у њему посједују политичку, финансијску или неку другу моћ, и које путем кривичног права значајним дијелом штите властите интересе, представљајући их као општедруштвене. Сам поступак доношења закона из ове области, у условима које карактерише одсуство јаких, стабилних и транспарентних државних институција и процедура, омогућава стварање таквих кривичноправних норми које су искључиви производ политичких, економских или неких других интереса, често и тако конципираних да их карактерише одсуство правне логике и резона. Такав случај имамо и у нашој земљи посљедњих година, управо када је ријеч о улози кривичног законодавства у сузбијању организованог криминала. Но, то можда и не би требало да буде толико изненађујуће ако се има у виду да злочиначке и неке друге организације из разних сфера легалног и нелегалног ништа не препуштају случају, па између осталог, разним коруптивним механизмима, лобирањем, пријетњама, уцјенама и слично, обликују и усмјеравају кривично законодавство тако да се његова оштрица у знатној мјери беспотребно тупи, без икаквих озбиљнијих резултата на плану сузбијања и санкционисања организованог криминала.

У супротстављању организованом криминалу уочљива је извијесна промјена у оријентацији кривичноправног система, како на националном тако и међународном нивоу. Значајни доктринарни проблеми и дилеме постоје како у погледу одређивања самог појма и дефинисања конститутивних елемената његовог бића, тако и на емпиријском, искуственом плану, у погледу утврђивања његове распрострањености, облика и интензитета испољавања, посљедица по појединце и друштво у цјелини и сл. Једно од основних питања које се у вези са кривичноправном реакцијом на организовани криминал поставља више од деценију уназад јесте да ли таква реакција мора садржати и неке посебне мјере и рјешења, која би, у већој или мањој мјери, одступала и од неких традиционалних и основних кривичноправних принципа и процесних гаранција? Као одговор на ово питање, *Weigend*⁸ већ на самом почетку свог рада који је представљао припремни материјал за XVI конгрес Међународног удружења за кривично право,⁹ упозорава да би феномен организованог криминала кривично правосуђе могао револуционирати у обиму који до сада није забиљежен у његовој историји, и истиче да

⁸ T. Weigend, “The Criminal Justice Systems Facing the Challenge of Organized Crime, General Report“, *International Review of Penal Law* 3-4/1997, 523.

⁹ Конгрес је под називом *The Criminal Justice Systems Facing the Challenge of Organized Crime* одржан у Будимпешти, 5–11. јуна 1999. године.

се државе суочене са овим изазовом, у својим криминално-политичким акцијама морају одлучити – да ли задржати традиционална начела кривичног права, или, и у којој мјери, прихватити нове циљеве и средства криминалне политике који ће, у већем или мањем обиму, измијенити и нека његова основна начела. Може се рећи да стратегија сузбијања организованог криминала, са кривичним законодавством у њој, у свом епицентру садржи вјечито питање о односу појединца и државе, које је у овом случају дефинисано кроз дилему: да ли подићи ефикасност кривичног законодавства, која некада може ићи и на штету слобода и права грађана, или у случају њиховог међусобног сучељавања већу пажњу посветити заштити човјекових слобода и права?

Нормирање дјелатности сузбијања организованог криминала треба тако обликовати да се обезбиједи што ефикаснија акција кривичног законодавства током сва три стадијума његове генезе и еволуције, односно испољавања, и то (да се сликовито изразимо): 1) самом зачећу, тј. на „изворишту“; 2) периоду вршења тешких кривичних дјела у циљу стицања добити или моћи, тј. у његовом „току“; и 3) фази легализације незаконито стеченог новца, односно на самом „ушћу“. С обзиром на то да се прве двије фазе одвијају у строгој тајности и дубокој конспиративности, то их је тешко открити и доказати, самим тим и кривичноправно реаговати. Организовани криминал је зато, према нашем мишљењу, најрањивији у трећем интервалу испољавања, односно фази легализације незаконито стечене добити, због чега пуно оправдање има настојање да се појачани акценат кривичноправне реакције стави управо на овај стадијум, иако таква реакција представља дјелатност која се предузима *post festum* и као таквој недостају превентивни ефекти примјене.

Једнако као што је модерно друштво постало изузетно развијено и моћно, и савремени криминал је, црпећи из њега све оне позитивне и слатке *плодове* научних и других достигнућа, исто тако постао развијен и снажан, угрожавајући врло често и саме темеље државе и друштва, односно међународне заједнице. Да би се као такав могао држати у разумним оквирима (претенциозно би било рећи да би се елиминисао), и кривично право мора бити у непрекидној динамици и еволуцији, не би ли (п)остало дорасло изазову који је модерном, демократском свијету упутио савремени криминал. У борби против организованог криминала кривично законодавство мора показати завидну флексибилност и оштрину, како у погледу његовог дефинисања у материјалном праву, тако и откривања и процесуирања носилаца ових илегалних дјелатности. При томе реакција кривичног законодавства у овом случају не смије ићи у ширину већ мора бити строго каналисана – у противном би

се наудило слободама и правима грађана и изнад неопходног и нужног минимума. Више него у било ком другом случају закон и органи који га примјењују морају бити прецизни и ефикасни, далеко од сваког невиног грађанина, али истовремено и *камен око врата свим злочинцима који пливају у водама организованог криминала*.

5. ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ КРИВИЧНОГ ЗАКОНОДАВСТВА И ОРГАНИЗОВАНИ КРИМИНАЛ

Политичка декларација и Глобални план акције против организованог криминала (*Naples Political Declaration and Global Action Plan Against Organized Transnational Crime*),¹⁰ усвојени на Свјетској министарској конференцији у Напуљу 1994. године, садрже одређене идеје и препоруке за које се може рећи да представљају својеврстан катихизис у конституисању стратегије сузбијања организованог криминала. Између осталог, у њима се прописује прихватање опште, универзалне дефиниције организованог криминала, и интензивира тежња за убрзаним сакупљањем, анализом и ширењем статистичких података и информација о трендовима и кретању организованог криминала између појединих земаља. Глобални план акције позива земље чланице Уједињених нација да усвоје следеће препоруке (за које се може рећи да представљају и основне принципе политике сузбијања организованог криминала):¹¹

1) националне планове акције против организованог криминала треба базирати на стручним подацима (експертизама) сакупљеним од стране држава које су најактивније посвећене борби против организованог криминала, узимајући у обзир све законодавне аспекте; 2) прихватити и прописати кажњавање самог чланства у криминалним организацијама, или учешће у завјерама; 3) омогућити националним истражним агенцијама примјену одговарајућих техника долажења до доказа, као што су електронски надзор, тајне операције и контролисане испоруке, уз поштовање права приватности и под условом да такве технике подлијежу судском одобравању и надзору примјене; 4) размотрити увођење програма заштите свједока и специјалног третмана свједока који сарађују (свједок сарадник), обезбјеђујући информације из прве руке о структури, чланству и *modus operandi*-у криминалних организација; 5) предвидјети све потребне мјере којима би се осигурала транспарентност и интегритет финансијско-административних послова, у циљу сузбијања

¹⁰ *Naples Political Declaration and Global Action Plan Against Organized Transnational Crime*, UN Crime Prevention and Criminal Justice Newsletter, br. 26/27, Nov. 1995. Генерална скупштина УН-а усвојила је Напуљску Политичку декларацију и Глобални план акције у својој Резолуцији бр. 49/159.

¹¹ *Ibid.*

корупције и прања новца; и 6) промовисати билатералне и мултилатералне споразуме и конвенције који би унаприједили реципрочну легалну помоћ у истрагама и процесуирању кривичних дјела организованог криминала.

Узимајући у обзир чињеницу да је профит главни циљ постојања и дјеловања организованог криминала, а у намјери да угрози криминалце у њиховим незаконитим активностима, у Глобалном плану се констатује да су од највеће важности у његовом сузбијању механизми криминалне политике који теже неутралисању економске моћи организованог криминала. Поштујући ово, државе би требале: 1) инкриминисати прање новца; 2) развити етичке стандарде у сектору јавне администрације и јавних послова, као и увести правила која ће осигурати транспарентност финансијских трансакција и ограничити домен банкарске (финансијске) тајне; 3) како би се ускратило располагање незаконито стечене имовине потребно је размотрити и увести законске мјере њеног одузимања, под специфичним условима али увијек под надзором суда, попут конфискације без кривичне пресуде или одузимање имовине која премашује износ утврђен за конкретан злочин поводом којег је донијета пресуда.

Крапац¹² истиче да при дефинисању стратегије сузбијања организованог криминала, одмах након постизања сагласности око општих обиљежја његовог појма, треба размотрити следећа питања: да ли су традиционална правила санкционисања довршених облика криминалних понашања одговарајућа и при одређивању кривике оних који управљају криминалним организацијама; одговара ли традиционални репертоар казни потребама ефикасног кажњавања таквих особа које, уколико им се криминалом стечена имовина не одузме, могу купити државу; одговарају ли класична полицијска овлашћења потребама полиције и тужилаштва у преткривичном поступку, у коме се морају ефикасно идентификовати извршиоци кривичних дјела у маси других особа; да ли су прихватљива одступања од постулата претпоставке невиности окривљеног, којим се код одређених кривичних дјела терет доказивања пребацује управо на њега; могу ли се државама наметати ограничења суверенитета у поступцима исљеђивања организованог криминала, када би истражне радње на њиховој територији требала предузимати репресивна тијела других земаља или међудржавних организација; да ли су прихватљиве мјере и радње испитивања чињеница и прикупљања доказа којима се драстично ограничавају нека од основних слобода и права грађана, попут нарушавања права на тајност комуницирања, не-

¹² D. Крапас, 512.

повредивост личног и породичног живота код тајних опсервација и техничког снимања, или још више, код тзв. „проактивног“ детектовања криминала путем прикривених истражитеља или симулованих послова, итд.?

Одговори на ова питања, уз претходно сагледавање позитивноправних решења која се односе на сузбијање организованог криминала у компаративном праву и код нас, могу бити тако конципирани да из њих више или мање провејава констатација да неки традиционални принципи кривичног законодавства у овом случају заиста доживљавају извјесну трансформацију. Ово нарочито важи за земље које су се посљедњих година, чини нам се прилично касно, ухватиле у коштац са овим проблемом подлежавши паничном страху од организованог злочина и тероризма, па су сходно томе и креирале тзв. панична законодавства. Ипак, сматрамо да је то само краткотрајно стање које убрзо мора бити промијењено, те да ниједно темељно начело кривичног права, материјалног или процесног, није нити смије бити негирано или доживјети радикалне трансформације у процесу конституисања стратегије сузбијања организованог криминала. Оно што се највише смије учинити јесте да се поједина начела трансформишу, али не из коријена и суштински. Тако би на подручју материјалног кривичног права требало што прецизније одредити инкриминације у вези са организованим криминалом, као и поштрити репресивне мјере према њиховим извршиоцима. Неке од тих мјера могу имати и процесне ефекте, попут пооштрене репресије усмјерене на радње застрашивања свједока или других учесника у кривичном поступку, чиме се утиче и на повећање његове ефикасности. Ефикасним се сматра инкриминисање саме припадности криминалном удружењу, као и прописивање конфискације имовине као посебне кривичне санкције за кривична дјела организованог криминала. Кривичнопроцесна рјешења треба тражити у проширивању истражних процедура, што се у ствари своди на давање већих овлашћења органима кривичног правосуђа и полицији. Могућа је и извјесна модификација принципа презумпције невиности, пребацивањем терета доказивања код рјешавања одређених питања (прије свега код утврђивања поријекла имовине) на окривљеног, затим предвиђање посебних механизма заштите учесника у кривичном поступку, одређивање посебне надлежности у поступцима за ова дјела и сл.

Када је ријеч о кривичном поступку, нормираност процесним законом је такође од изузетног значаја, прије свега у сфери ограничења слобода и права грађана која су неопходна у циљу успјешног откривања и доказивања извршених злочина. Та ограничења су нарочито присутна у

поступку доказивања организованог криминала, због чега је при њиховом предвиђању у закону потребна посебна опрезност и прецизност, односно таква рјешења која искључују или свде на минимум нејасноће, недоречености или било какве сумње. Може се рећи да се суд налази у сумњи у случају када му једно законско рјешење пружа могућност доношења више, међусобно различитих одлука, при чему се опредјељење доноси на основу увјерења да је једна одлука исправнија од друге. Ипак, у таквим ситуацијама једно се мора имати у виду – принцип *in dubio pro reo* или *in dubio pro libertate*, што представља гарантiju слобода и права грађана и бедем за заштиту од самовоље и арбитрерности закона и суда. Овај принцип је темељ правне сигурности за грађане, а за оне који доносе и примијењују закон обавеза коју морају поштовати.

Кривично законодавство као репресивни механизам супротстављања криминалу своје мјере примјењује у складу са принципом легитимитета, односно у оном обиму и интензитету колико је то неопходно потребно да би се постигла његова протекторна функција. У том смислу, још у Декларацији о правима човјека и грађанина из 1789. године предвиђено је да закон може прописати само оне казне које су неопходне и очигледно потребне, што је представљало полазну основу за његово инкорпорирање у бројне кривичне законе донијете у периоду након тога.¹³ Кривични закони у БиХ истичу да заштита човјека и других основних друштвених вриједности представља основ и границе одређивања кривичних дјела, прописивања кривичних санкција и њихове примјене, у оној мјери колико је то нужно за сузбијање тих дјела. С обзиром да се на друштвено опаснија понашања по правилу реагује оштријим мјерама кривичне принуде, то постоји оправдана бојазан да се у овим случајевима принцип легитимитета прекорачи, и у страху од посебно опасних злочина (енг. *serious crime*) примјене оне санкције или кривичнопроцесни механизми који прелазе границу легитимног и улазе у сферу тоталитарне, полицијске државе. Зато је посебно важно да се у борби против организованог криминала, још на самом почетку дефинисања стратегије његовог сузбијања, одреде границе легитимног поступања како у материјалном тако и процесном праву, и избјегну евентуална рјешења која би представљала грубо кршење основних слобода и права грађана, у име виших циљева заштите појединца и друштва.

Легитимност, али и легалност у конституисању и примјени кривичног законодавства је на тај начин у директној вези са принципом заштите права човјека и принципом хуманости. Његова заштитна функција мора бити хуманистички оријентисана, иако је то у посредној контрадик-

¹³ G. Stefani, G. Levasseur, B. Boulloc, *Droit pénal général*, Paris 2000. Наведено према: В. Ћековић, 85.

цији са самом природом кривичног законодавства и његових инструмената – ма колико његове санкције и друге мјере биле у релативном смислу хумане, оно не може бити хуманистички орјентисано уколико није усмјерено на заштиту човјека и његових најважнијих добара, односно уколико заштита других добара није подређена том циљу. У својој материјализацији кривично право (материјално, процесно и извршно) мора водити рачуна о достојанству личности осумњичених, окривљених и осуђених лица, те строго поштовати забрану мучења и нечовјечног, понижавајућег поступања или кажњавања, без обзира на то што то може ићи и на штету његове ефикасности.

Након одређених међународних иницијатива, од којих свакако треба истаћи Палермску конвенцију из 2000. године, у кривична законодавства многих земаља је на велика врата уведена одговорност правних лица за кривична дјела. На тај начин, принцип индивидуалне, субјективне одговорности у кривичном праву преиначен је и проширен, па се данас поред њега може говорити и о колективној кривичној одговорности, односно правним лицима као активним субјектима кривичног права. Ове промјене су засигурно услиједиле као резултат све већег раста привредног криминала, чији су носиоци највећим дијелом правна лица – разна корпорацијска удружења, мала, средња и велика предузећа и сл. Када је ријеч о организованом криминалу, истакли смо да се у оквиру њега могу јавити двије врсте организација – прво, организације с доминантним или искључивим криминалним циљем и дјеловањем, и друго, легалне пословне организације у којима се, у њиховим одређеним структурама или нивоима обављања послова реализују и незаконите дјелатности, прије свега упливом прљавог новца, прибављеног незаконитим активностима. Организовани криминал, дакле, може дјеловати у илегалним и легалним сферама, а у случају незаконите активности једне организације (колектива) неопходно је утврдити како појединачну кривичну одговорност физичких лица у њој, тако и њену одговорност као правног лица. У том смислу, увођење кривичне одговорности ове врсте, бар када је ријеч о организованом криминалу, има пуно оправдање, при чему посебан проблем представља дилема да ли се илегалне (злочиначке) организације, као примарни носиоци незаконитих дјелатности, могу третирати као правна лица, у смислу одредби о њиховој кривичној одговорности, с обзиром да нису законито регистроване и не посједују легалне фондове из којих би се могле, према њима евентуално изречене санкције (казне), наплатити.

И у самом поступку откривања и доказивања кривичних дјела организованог криминала одређени традиционални принципи некада не

могу бити испоштовани у потпуности. Такав случај имамо са све више заступљеним одступањем од начела да терет доказивања лежи на страни државних органа кривичног гоњења, тј. дивергенцијом од постулата претпоставке невиности окривљеног, којим се у случајевима испитивања поријекла имовине, у кривичном или другом поступку, терет доказивања њеног легалног основа стицања пребацује на окривљеног, тј. титулара имовине. Институт свједока-сарадника, вјероватно је најупечатљивији и најдрастичнији показатељ да борба против организованог злочина подразумијева специфична рјешења кривичног законодавства, која у већој или мањој мјери одступају од традиционалних. Његово постојање и примјена у кривичном поступку подразумијева такав *ratio legis* који у први план ставља захтјев за већом ефикасношћу и прагматизмом, означавајући посебан вид процесне трансформације окривљеног у свједока.

Можда не би било погрешно размишљати о увођењу принципа опортунитета (сврсисходности) кривичног гоњења за нека (лакша) кривична дјела у откривању и доказивању, односно процесуирању организованог криминала, чиме би се прикривени истражитељи у свом раду растеретили законске обавезе пријављивања свих кривичних дјела за која се гони *ex officio* и прикупљања доказа која се на њих односе, а сву пажњу усмјерили на круцијалне, тежишне злочине и њихове извршиоце. Ово важи и за друге учеснике сложеног поступка доказивања организованог криминала. Ипак, треба имати у виду и чињеницу да се најтежи злочини челних људи криминалних организација тешко откривају и доказују, тако да су у историји борбе против организованог криминала забиљежени случајеви да мафијашким босовима није суђено за примарна кривична дјела, као и грубе физичке елиминације представника закона или криминалне конкуренције, које су неријетко и лично изводили, већ за условно схваћено споредне злочине, који су, за разлику од претходних, могли бити доказани.¹⁴

6. ЕФИКАСНОСТ КРИВИЧНОГ ЗАКОНОДАВСТВА – СУЗБИЈАЊЕ ОРГАНИЗОВАНОГ КРИМИНАЛА – ЗАШТИТА СЛОБОДА И ПРАВА ГРАЂАНА

Једно од основних питања чије се рјешавање мора узети у обзир при конституисању бића кривичног законодавства јесте у којој сразмјери у

¹⁴ Такав случај је био и са Ал Капонеом, који је сумњичен за тешке случајеве убиства, кријумчарење алкохола, рекетирање, организовање проституције и сл., али је на суду доказана само утаја пореза, која је ипак била погубна по његову даљу криминалну каријеру.

њему уважити двије супротне, антагонистички постављене тенденције. Прва је тежња за ефикасношћу (дјелотворношћу) кривичног законодавства, која садржи настојање да сваки учинилац кривичног дјела буде откривен, процесуиран и санкционисан, без обзира на начин на који се то постиже, док друга у први план ставља човјека као индивидуу са корпусом својих слобода и права, као штитом од „неукротиве државне силе“ која, између осталог, материјализује и кривичноправне норме. Прва тенденција истиче да је ефикасност кривичног законодавства у примарном интересу заштите појединца и друштва у цјелини, због чега прописивање кривичних дјела, одговорност за њих и кривичне санкције, као и поступак откривања и доказивања, изрицања санкција и њихове непосредне примјене, мора бити такав да у што већем проценту гарантује остварење те заштите. При свему томе, међутим, мора се узети у обзир да се ускраћивање или ограничавање слобода и права човјека у кривичном поступку предузима према лицима против којих постоји прилично низак степен вјероватноће (основи или основана сумња) о њиховој кривици, која се потврђује тек правноснажном судском одлуком, услед чега постоји могућност да таква ограничења и лишавања слобода и права погоде и невине грађане.¹⁵ Такође, демократска, правна држава, мора поштовати личност и достојанство сваког свог члана, без обзира на то да ли је ријеч о злочинцу или лојалном грађанину, па и сам поступак утврђивања одговорности, односно кажњавања мора бити достојанствен, легитиман и легалан, чиме се држава промовише као цивилизована и хумана, односно морално супериорна у односу на извршиоце злочина.

Тенденција заштите грађанских слобода и права у кривичном поступку настоји да се њихова ограничења сведу на што је могуће мању мјеру, што може да има директне посљедице по његову ефикасност. Јасно је да се ова и претходно наведена тенденција у кривичном поступку не могу истовремено уважити у апсолутној мјери. При нормирању сваког кривичног законодавства, посебно кривичног поступка као његовог дијела, те тендеције су двије антагонистичке силе које дјелују у једној равни, али у различитим смјеровима, при чему се само уређење кривичног поступка може схватити као резултанта тих двају сила. Како то истиче *Bayer*,¹⁶ држава је у различитим историјским раздобљима са различитом енергијом заступала поједине од ових тенденција. Тако, нпр., ако држава у великој мјери цијени слободу и права својих грађана, то

¹⁵ О овој проблематици говори се и у Ж. Алексић, М. Шкулић, *Криминалистика*, Београд 2002, 27.

¹⁶ V. Bayer, *Kazneno procesno pravo – odabrana poglavlja*, knjiga I, (прir. D. Крапс), Zagreb 1995, 12–13.

ће у кривичном поступку бити израженија тенденција која води рачуна о могућности да је окривљени невин, због чега се његова права неће превише ограничавати. Ако је, пак, у конкретном историјском тренутку тенденција државе за ефикасношћу кривичног поступка доминантна, лична права окривљеног и његова права одбране биће знатно ограничена.

*Eser*¹⁷ наводи да је, за разлику од других реформских подручја кривичног поступка, попут подручја одбране окривљеног или питања остварења права оштећеног, на којима је уочљиво јачање постулата правне државе, на подручју структуралних промена у претходном кривичном поступку видљиво, на једној страни, непрекидно помјерање инвентивне дјелатности према најранијим фазама поступка (са истраге као судске на тужилачко-полицијску дјелатност), а на другој, код кривичних дјела организованог криминала, стално осцилирање између захтјева за ефикасном акцијом државних репресивних тијела и захтјева за њеним каналисањем у правне оквире, одређене општим уставним нормама, односно постулатима правне државе. Иако је током друге половине XX вијека изгледало да је, након вишевијековног превладавања тежње за постизањем што веће ефикасности поступка откривања и доказивања кривичних дјела, која је свој зенит досегла у инквизиционом поступку, коначно надвладао захтјев за већом и ефикаснијом заштитом основних права грађана у таквом поступку, ову тенденцију су ипак, макар и привремено, крајем XX и почетком XXI вијека успорила два велика изазова кривичном материјалном и процесном праву – организовани криминал и тероризам. У оба ова случаја, класични кривични поступак, оптерећен правима окривљеног у поступку, показао се прилично немоћним да обезбиди њихово ефикасно сузбијања и доказивања, због чега је било неопходно тежити изналажењу таквих рјешења која би његову ефикасност издигла на већи ниво, макар и по цијену дубљег задирања (од уобичајеног) у сферу заштићених грађанских слобода и права.¹⁸ Зато се не бисмо могли сложити са констатацијом оних аутора који сматрају да је у периоду после Другог свјетског рата у законодавству наше земље владала (правна) логика по којој је од двије основне функције кривичног права – заштитне и гарантивне, прва имала предност

¹⁷ A. Eser, *Entwicklung des Strafverfahrensrechts in Europa Orientierung an polizeilicher Effektivität oder an rechtsstaatlichen Grundsätzen*, 1996. Наведено према: D. Крпач, 521.

¹⁸ Тако су се, нпр., у САД након терористичких напада од 11. септембра 2001. године, све чешће могли чути захтјеви за увођење таквих истражних техника које ће издигнути ниво ефикасности кривичног поступка. Према анкети CNN-а, спроведеној новембра 2001, 45 % Американаца подржавало је примјену мучења при испитивању лица у циљу остварења ефикасније борбе против међународног тероризма. Вид. <http://www.newsweek.com>, децембар 2001.

над другом, због чега је уважавање права учиниоца кривичног дјела (боље рећи окривљеног) у односу на ефикасност кривичног поступка било потиснуто у други план.¹⁹ Наше мишљење је да је то период у еволуцији кривичног законодавства који је, у складу са општом тенденцијом развоја готово цијелокупног човјечанства (изузев неких екстремно тоталитарних режима, у које не сврставамо и режим СФРЈ), карактерисало уважавање и поштовање личности његових припадника, па и у оним случајевима када су излагани кривичном гоњењу и санкционисању. Дисконтинуитет таквог развоја десио се током посљедње двије деценије XX вијека, када су напредна, демократски орјентисана друштва постала угрожена одређеним облицима криминала изнад уобичајене границе, реагујући инстинктивно, на начин који је опште добро и интересе издигао изнад појединчевих, у складу са принципом жртвовања мањих интереса зарад већих. То је, по нашем дубоком увјерењу, само привремено стање које ће бити превазиђено, а кривично законодавство ће наставити тражење идеалне пропорције двије сукобљене тенденције – заштитне и гарантивне, при чему ће и те како водити рачуна о постизању стандарда за задовољење ове друге.

С обзиром на чињеницу да се материјалним и процесним (као и извршним и организационим) правним рјешењима донесеним у циљу сузбијања организованог криминала често дубоко задира у зону заштићених и гарантованих слобода и права грађана, то њихова примјена мора бити прецизно уређена и у складу са одређеним начелима. Саме слободе и права грађана (право на приватност, имовину, неповредивост средстава општећа, уживања приватног посједа, слобода кретања и сл.) гарантоване су прописима ранга закона, а најчешће су садржане и у уставу, тако да и сами случајеви њиховог ограничавања морају бити предвиђени законом, тј. правним актом исте снаге. Легитимност нормативних рјешења у конкретним кривичним стварима није довољан основ за њихову имплементацију, већ морају постојати и законом прецизно предвиђени услови под којима се могу примијенити, као и сам начин примјене, чиме се избјегавају разни облици арбитрерности и злоупотреба, а сама борба против организованог криминала издиже на већи ниво, својствен правној држави и демократским друштвима. Као гарант поштовања начела законитости неопходно је обезбиједити адекватну контролу и надзор самог поступка примјене (посебних) законских рјешења намијењених сузбијању организованог криминала, која врло често примјењује и полиција, од стране судских органа. Такође, ако се

¹⁹ Ђ. Ignjatović, „Koliko polazni koncepti i granice krivično-pravne zaštite u novim zakonodavnim rešenjima odgovaraju današnjim oblicima kriminaliteta“, *Kazneno zakonodavstvo: progresivna ili regresivna rešenja*, Beograd 2005, 33.

има у виду да се у кривичном законодавству уопште, у рјешавању одређених питања примијењују само оне санкције, мјере и радње које су неопходне, али истовремено и довољне за постизање одређеног циља ради кога су и предвиђене, ово правило још и више мора доћи до изражаја када је ријеч о примјени најделикатнијих законских рјешења која се на њих односе, како са аспекта практичне примјене, тако и са аспекта заштите слобода и права грађана. Она представљају *ultima ratio* у борби против организованог криминала, с обзиром да примјена блажих норми, односно санкција, мјера и радњи у циљу утврђивања његовог постојања и доказивања не долази у обзир, јер би била несврсисходна и неефикасна. Суштина примјене специфичних законских рјешења у овом случају је управо садржана у њиховој способности да разоткрију и докажу кривична дјела организованог криминала, односно да његове учиниоце адекватно санкционише.

У научној и стручној јавности присутно је мишљење да примјена извијесних материјалних и процесних рјешења у поступку спречавања и сузбијања савремених форми криминала, којима се дубоко задире у сферу грађанских слобода и права, није лако прихватљива за кривично законодавство, те да се тиме оно може претворити у инструмент тоталитарне државе. Екстремне форме таквих ставова чак истичу и да ће се стављањем у руке истражним органима тако моћних и офанзивних доказних техника, попут тајног аудио и видео надзора, или мјера инфилтрације у криминалну средину, створити савремени преторијанци у вези којих ће модерна, демократска држава и друштво поново поставити питање – ко ће стражарити над стражарима (лат. *Quis custodiet ipsos custodes*)? Сматрамо, да су такви ставови и страхови неоправдани, те да је исправније и рационалније размишљати управо у супротном смјеру - давањем подршке ефикасним рјешењима и методама намијењеним сузбијању организованог, али и других тешких облика криминала, кривично законодавство не само да неће постати полицијски инструмент тортуре и гушења демократије, већ ће се још више ставити у функцију очувања опште друштвене сигурности, што је уједно основни циљ и смисао његовог постојања. Тиме ће се полицији и правосудним органима омогућити примјена ефикасних, легитимних и легалних процедура, путем којих ће бити способни да успјешније реализују повјерену мисију супротстављања криминалу. Оно што је посебно важно у овом случају јесте прописивање концизних законских норми, које ће уредити постојање и примјену таквих процедура и рјешења у складу са универзалним демократским принципима и стандардима, те предвиђање строгог надзора и контроле самог поступка примјене таквих процедура и рјешења, како би се избјегле евентуалне злоупотребе.

7. ЗАКЉУЧАК

Полазна основа, према којој је у упоредним размјерама могуће вредновати системе кривичног поступка у Европи, јесте цјелина права на правични поступак из члана 6 Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода. Ту цјелину је Европски суд за људска права протумачио интегрално, тако да се односи на поступање о кривичном дјелу у цјелини, обухватајући и његов уводни, припремни дио који се уопштено, за сврхе упоредног истраживања, може означити као истрага. Пракса Европског суда за људска права упућује да сваки систем кривичног поступка у Европи (акузаторни, мјешовити или инквизиторни) има своје слабости, тачке веће или мање ентропије. То вриједи и за фазу истраге, без обзира на нормативно рјешење којим је уређена у националном праву, што оправдава разматрање побољшања националних система, односно, испитивања могућег новог оптималног „европског“ модела кривичне процедуре и истраге.

У тражењу оптималних рјешења, у последних неколико деценија јасно су изражена два настојања. Прво, које иде за приближавањем националних система и друго, амбициозније, које смијера њиховом међусобном усклађивању или конвергенцији, а посебно усклађивању с праксом Европског суда за људска права. Друго настојање – гласови у прилог изналажењу јединствене европске кривичне процедуре, још су увијек прилично усамљени, али што је још важније, остају на нивоу академских жеља.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

Библиографске референце

1. Bayer, Vladimir, *Kazneno procesno pravo – odabrana poglavlja*, knjiga I, (прir. D. Krapac), Zagreb 1995;
2. Chalmers, Damian, Monti, Giorgio, *European Union Law: updating supplement*, Cambridge University Press, Cambridge, 2008;
3. Eser, Albin, *Entwicklung des Strafverfahrensrechts in Europa Orientierung an polizeilicher Effektivität oder an rechtsstaatlichen Grundsätzen*, 1996;
4. Ignjatović, Đorđe, „Koliko polazni koncepti i granice krivično-pravne zaštite u novim zakonodavnim rešenjima odgovaraju današnjim oblicima kriminaliteta“, *Kazneno zakonodavstvo: progresivna ili regresivna rešenja*, Beograd 2005;
5. Lazarević, Ljubiša, „Krivično zakonodavstvo kao osnova za konstituisanje politike suzbijanja kriminaliteta“, *Strategija državnog reagovanja protiv kriminaliteta*, Beograd 2003;

6. *Naples Political Declaration and Global Action Plan Against Organized Transnational Crime*, UN Crime Prevention and Criminal Justice Newsletter, br. 26/27, Nov. 1995;
7. Stefani, Gaston, Levasseur, Georges, Bouloc, Bernard, *Droit pénal général*, Paris 2000;
8. Stojanović, Zoran, *Politika suzbijanja kriminaliteta*, Novi Sad 1991;
9. Weigend, Thomas, “The Criminal Justice Systems Facing the Challenge of Organized Crime, General Report“, *International Review of Penal Law* 3-4/1997;
10. Симовић, Миодраг, „Истрага и европско кривично право“, *Правна ријеч* 29/2011;
11. Шкулић, Милан, „Основне карактеристике великих упоредних кривичнопроцесних модела и њихов утицај на реформу кривичног поступка Србије“, *Правна ријеч* 33/2012.

Assistant Professor Uroš Pena, LL.D.

Nataša Sikimić, LL.B.

Directorate for Coordination of Police Bodies of Bosnia and Herzegovina

COMPLIANCE OF CRIMINAL LEGISLATION WITH EUROPEAN UNION LAW WITH REGARD TO COMBATING ORGANIZED CRIME

Summary

Criminal procedure in Bosnia and Herzegovina has been significantly reformed since 2003, when the new Criminal procedure law of B&H was adopted, as well as criminal procedure laws of the entities and District of Brcko. On the one hand, strongly influenced by the European Court of Human Rights practice, legislature tended to strengthen the guarantee of fair proceeding. On the other hand, due to expansion of international organized crime, and with regard to obligations arising from ever numerous international treaties, legislature strive to enhance more efficient criminal procedure by, among other means, strengthening prosecutor's role. Thus, B&H has followed a trend established during the previous decades in legal systems of civil law tradition.

Present Criminal procedure law of B&H has been subject to numerous amendments since it was enacted up to present day. There have been legal reforms which were intended to balance, on the one hand, the need to improve criminal procedure efficiency and, on the other hand, to protect

fundamental rights of the suspect, or accused, concerning the need to accord to international law, and to European Convention on Human Rights and European Court of Human Rights practice in the first place.

Key words: *Criminal legislation; Organized crime; Human rights; The rule of law.*